

Utan kontakter med ett lands fackliga organisationer är det svårt att förstå vad som sker i arbetslivet. Fackliga företrädare ger ett annat perspektiv än företag och myndigheter – ett underifrånperspektiv. För att effektivt kunna arbeta med fattigdomsbekämpning i ett land är det avgörande att låta bägge parterna på arbetsmarknaden komma till tals. I denna skrift från LO-TCO Biståndsnämnd ges en kortfattad beskrivning av den fackliga rörelsen i Afrika och konkreta tips för kontakter med fackföreningar i olika länder.

Fackföreningsrörelsen

Afrika

LO-TCO Biståndsnämnd
Upplandsgatan 3
SE-111 23 Stockholm
www.lotcobistand.org

Därför behövs kontakter med fackföreningsrörelsen

■ Både FN-stadgan och ILO:s kärnkonventioner slår fast rätten att bilda och tillhöra fackföreningar. Trots detta kränks de fackliga rättigheterna dagligen. Den respekt för fackligt arbete som vi är vana vid i Sverige gäller inte alls i många av världens länder. Detta skadar inte bara människors möjligheter att göra sin röst hörd, utan också samhället att utvecklas.

Totalt sett har den globala fackföreningsrörelsen tappat medlemmar under det senaste decenniet. Men medlemsraset har framför allt skett i Europa och Nordamerika, i utvecklingsländerna har den fackliga medlemsutvecklingen varit bättre.

I flera fattiga länder har facket behållit sin styrka och i ett antal länder har facket till och med gått framåt. Detta innebär sammantaget att den globala fackföreningsrörelsen förskjutits, en allt större andel av medlemmarna lever i fattiga länder.

För miljontals människor i dessa länder är facklig verksamhet den enda vägen

till inflytande över sin egen livssituation. Facklig organisering nationellt skapar också en möjlighet till internationell facklig samverkan och dialog om arbetsvillkoren i världen. Räknat i antalet individuella medlemmar är facket världens största globala folkrörelse.

Utan kontakter med ett lands fackliga organisationer är det svårt att förstå vad som sker i arbetslivet. Fackliga företrädare

ger ett annat perspektiv än företag och myndigheter. Ett underifrånperspektiv. För att det ska vara möjligt att effektivt bekämpa fattigdomen är det nödvändigt att höra dessa röster. Minskad fattigdom handlar inte bara om ekonomi – framför allt

handlar det om att ge människor möjlighet att påverka sina villkor i arbetsliv och samhälle. Om bägge parterna på arbetsmarknaden erkänns – både arbetsgivare och fackliga representanter – så kan kollektivavtal upprättas som bidrar till stabilitet och långsiktighet i ekonomin samt förändrade maktstrukturer.

»För miljontals människor i fattiga länder är facklig verksamhet enda vägen till inflytande över sin egen livssituation.«

Utan kontakter med ett lands fackliga organisationer är det svårt att förstå vad som sker i arbetslivet. Fackliga företrädare ger ett annat perspektiv än företag och myndigheter.

I studien *Unions and Collective Bargaining, Economic Effects in a Global Environment* (2003) utgiven av Världsbanken dras slutsatsen att fungerande fackliga organisationer skapar ökad effektivitet i ett lands ekonomi och en mer rättvis fördelning. Det finns alltså ett direkt samband mellan facklig organisering och fattigdomsbekämpning.

En central fråga för den globala fackföreningsrörelsen handlar om kravet på anständiga arbetsvillkor – vanligen kallat *Decent Work*. I begreppet ingår flera saker: fackliga rättigheter, trygga anställningar, löner som det går att leva på, rimliga arbetstider, arbetarskydd och en säker arbetsmiljö. Vissa grupper på den globala arbetsmarknaden har sämre arbetsvillkor än andra. Hit

hör migrantarbetare, kvinnor och personer långt ut i produktionskedjorna, det vill säga de som arbetar för underleverantörer eller i bemanningsföretag.

Den globala finanskrisen, som startade som en kris hos amerikanska bolåneinstitut under 2007, har drabbat människor på arbetsmarknaden världen över. FN-organet ILO redovisar den högsta globala arbetslösheten någonsin, samtidigt har allt fler människor fått otrygga arbeten i form av tillfälliga kontraktsanställningar, säsongjobb eller arbeten på bemanningsfirmor. De har inte bara sämre arbetsvillkor, utan förlorar också arbetet först om krisen ytterligare förvärras.

LO och TCO bedriver fackliga biståndsprojekt genom LO-TCO Biståndsämnd. Projekten finansieras i huvudsak av Sida. Ett huvudsyfte med projekten är att stärka uppbyggnaden av demokratiska fackliga organisationer i omvärlden som ett led i att bekämpa fattigdomen. De fackliga organisationerna är unika eftersom de är den part på arbetsmarknaden som kan teckna kollektivavtal och förhandla med arbetsgivarna vilket i förlängningen skapar förutsättning för ekonomisk tillväxt och långsiktig utveckling.

LO-TCO Biståndsämnd har inga

kontor i de länder där projekten bedrivs. Projekten drivs endast genom existerande fackliga organisationer; nationella, regionala eller globala.

Alla organisationer som kallar sig fackliga är dock inte medlemsstyrda. I flera länder finns fackföreningar som styrs av staten, så kallade gula fackföreningar. I ett land som Kina tillåts enbart den statligt kontrollerade fackföreningsrörelsen. I Zimbabwe har staten bildat en konkurrerande facklig organisation. I andra fall har arbetsgivare initierat facklig verksamhet, som Solidaristarörelsen i Centralamerika eller Inhouse Unions i Pakistan.

LO och TCO samarbetar endast med självständiga och demokratiska fackliga organisationer. Samarbetet bedrivs genom Internationella fackliga samorganisationen (IFS), en global sammanslutning av centralorganisationer. Ofta används också den engelska beteckningen för organisationen, International Trade Union Confederation (ITUC). IFS har för närvarande 311 medlemsorganisationer i 155 länder med sammanlagt 175 miljoner medlemmar. En aktuell lista på IFS medlemsorganisationer finns på: www.ituc-csi.org.

LÄNKAR:

LO-TCO Biståndsämnd:

www.lotcobistand.org

LO: www.lo.se

TCO: www.tco.se

IFS/ITUC: www.ituc-csi.org

ITUC-Africa: www.icftuafro.org

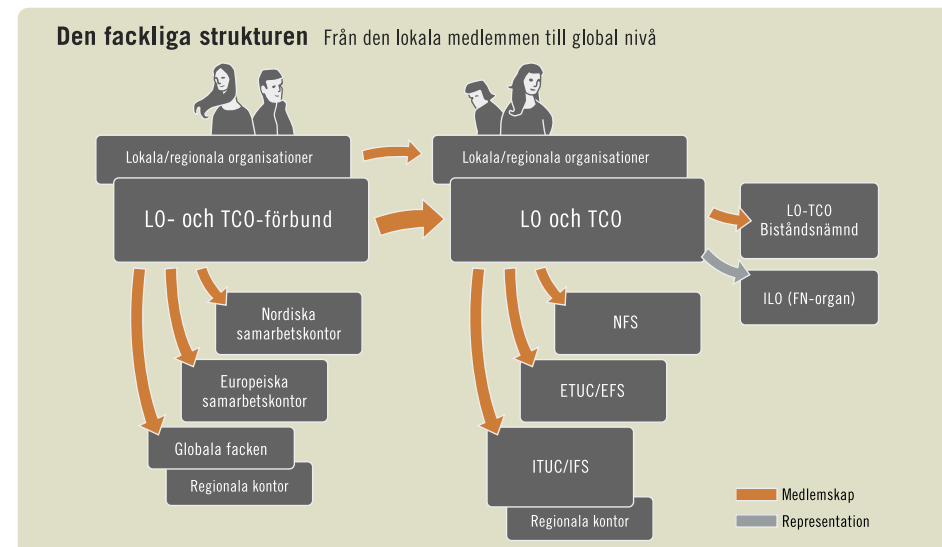
TUCA: www.csa-csi.org

ITUC-AP: www.ituc-ap.org

PERC: <http://perc.ituc-csi.org>

ILO : www.ilo.org

Globala fack: www.global-unions.org

IFS/ITUC består i sin tur av fyra regionala strukturer. ITUC-Africa för organisationer på den afrikanska kontinenten, TUCA för organisationer på den amerikanska kontinenten, ITUC-AP för organisationer i Asien och PERC för europeiska fackföreningar. En separate organisation är Europafacket, vanligen kallad Europeiska fackliga samorganisationen (EFS) för fackliga centralorganisationer inom EU. EFS engelska beteckning är European Trade Union Confederation (ETUC).

LO:s och TCO:s medlemsförbund tillhör globala sammanslutningar för förbund inom samma bransch (Global Union Federation). Tillsammans med dem driver förbunden utvecklingsprojekt. De globala facken arbetar också med gemensamma frågor för sina medlemmar och genomför fackliga solidaritetsaktioner. De bevakar kränkningar av fackliga rättigheter och sluter globala ramavtal med multinatio-

nella företag. Avtalen fungerar som ett kollektivavtal på global nivå och omfattar frågor som till exempel fackliga rättigheter, hälsa, säkerhet och miljö samt jämställdhet på arbetsplatserna. I dag finns ett 70-tal globala ramavtal, men antalet ökar för varje år. Till skillnad från uppförandekoder, som ensidigt antas av företagen, har de godkänts av både arbetstagar och arbetsgivare och är därmed juridiskt bindande. Flera företag med huvudkontor i Sverige har slutit internationella ramavtal, däribland SKF, Skanska, H&M, SCA, IKEA, Securitas och Erlanders. Inom stora multinationella koncerner finns koncernfackliga sammanslutningar. I dessa träffas företrädare för fackklubbar inom koncernen från de regioner i världen där företaget är verksamt. För företag med global räckvidd blir också koncernfacken globala, som exempelvis koncernfacket inom Atlas Copco eller SKF. ■

I brist på andra folkrörelser och en svag offentlig sektor har de fackliga organisationerna i flera länder blivit ledande i upplysningsarbetet för att till exempel förhindra spridningen av hiv/aids.

Afrikanska fackföreningsrörelsen

■ I flera afrikanska stater är fackföreningsrörelsen den dominerande folkrörelsen, det gäller bland annat Sydafrika, Nigeria och Ghana. Afrikas fackföreningsrörelse spelar en betydande roll för att förbättra villkoren för arbetstagare och tjänstemän och för att upprätta en fungerande arbetsmarknad.

En central fråga är försvaret av mänskliga rättigheter i arbetslivet, där de grundläggande ILO-konventionerna sätts i fokus. Fackföreningsrörelsen fungerar ofta som en sammanbindande väv mellan olika folkgrupper och bidrar därigenom till att minska motsättningarna och våldet i sam-

hället. I brist på andra folkrörelser och en svag offentlig sektor har de fackliga organisationerna ofta blivit ledande i upplysningsarbetet för att förhindra spridningen av hiv/aids. Ett exempel är lärarförbundet i Tanzania som under lång tid bedrivit ett systematiskt upplysningsarbete om hiv/aids på skolor. På många arbetsplatser bedriver lokala fackklubbar och arbetsgivare tillsammans kampanjer för att förebygga hiv/aids. Detta arbete får stöd både av svensk fackföreningsrörelse och svenskt näringsliv.

Fackföreningsrörelsen i Afrika har gått igenom många skepnader. Ursprungligen växte rörelsen fram som en konsekvens av kolonialismen. De första fackföreningarna var inte öppna för lokalbefolkningen utan endast för européer som flyttat till de afrikanska kolonierna. Nästa steg blev att de afrikanska fackföreningarna tillät att afrikaner blev medlemmar, men fortfarande styrdes organisationer av de fackliga kontoren i Europa. Först under 1950-talet frigjorde sig afrikanska fackliga organisa-

tioner från sina tidigare europeiska moderorganisationer. I de flesta länder blev de fackliga rörelserna nära sammanlänkade med nationella befrielseströrelser. När allt fler afrikanska stater uppnådde nationell självständighet blev de fackliga organisationerna ofta knutna till statsapparaten. I flera afrikanska stater genomfördes statskupper och de fackliga organisationerna tvingades med våld att underordna sig statsapparaten.

Från mitten av 1980-talet inleddes en ny period för de fackliga organisationerna i Afrika. I en rad länder skedde en demokratisering. Parallellt skedde en ekonomisk liberalisering och marknadsinslagen i ekonomierna fick ökat utrymme. Detta ledde till att de fackliga organisationerna successivt fick en mer självständig roll gentemot staten, arbetsgivarna och de dominerande politiska partierna.

Variationen mellan de olika afrikanska länderna och regionerna är dock stor och i de nationella fackliga organisationernas

AFRIKANSKA FACKLIGA KONTINENTORGANISATIONER:

■ ITUC-Africa, IFS/ITUC:s regionala organisation i Afrika. Har kontor i Lomé, Togo. Organiserar 75 procent av de afrikanska fackliga organisationerna. Ställer krav på demokratiska organisationsstrukturer för medlemmar. www.icftuafro.org

■ OATUU (Organisation of African Trade Union Unity), facklig del av den Afrikanska Unionen (AU). Organiserar nästan alla afrikanska fackföreningar. OATUU har inga krav på demokratisk struktur i förbunden varför det även finns odemokratiska organisationer bland dess medlemmar. Har kontor i Accra, Ghana.

Barnarbete ökar alarmerande i Afrika. De afrikanska fackföreningarnas grundhållning är att få bort den grova exploateringen av barn och att barn ska gå i skolan istället för att arbeta.

historia finns många undantag som bryter mot den övergripande berättelsen. I Nordafrika är de fackliga organisationerna fortfarande knutna till statsapparaterna, även om en viss grad av facklig självständighet kan skönjas i länder som Algeriet och Tunisien. I andra afrikanska länder har de fackliga organisationerna mer eller mindre slagits sönder på grund av krig och inbördeskrig, som i Somalia och Liberia.

För den afrikanska kontinenten i dess helhet har ändå villkoren för fackligt arbete gradvis förbättrats. Den viktigaste orsaken till de utökade fackliga rättigheterna har varit demokratiseringen och att rättigheterna skrivits in i nationella lagar. De fackliga rörelserna har inte bara gynnats av demokratiseringar, de har också medverkat till att länder demokratiserats. I exempelvis Sydafrika och Nigeria spelade fackfören-

ingsrörelsen en ledande roll i oppositionen mot och avskaffandet av apartheidsystemet och diktaturen. Men även i många andra stater har de fackliga organisationerna varit pådrivande i demokratiseringen, som i Burkina Faso och Mali.

Samtidigt förekommer fortfarande kränkningar av fackliga rättigheter i stor skala. År efter år sätts polis och militär in vid fackliga konflikter för att slå ner strejker. I Elfenbenskusten slogs en strejk bland tjänstemän ned av soldater under 2008. I Mauretanien har militär angripit de fackliga kontoren. I Tchad, Centralafrikanska republiken, Burundi och Kongo-Kinshasa har våldet omöjliggjort all normal facklig verksamhet. Men kränkningarna av fackliga rättigheter tar sig också andra former. I allt fler afrikanska länder införs särskilda ekonomiska frizoner där facklig verksamhet är förbjuden eller inskränkt, senast skedde detta i Madagaskar. Varje år avskedas också

tusentals anställda i Afrika på grund av att de är fackligt aktiva.

I flera länder är de fackliga rättigheterna för offentligtanställda kraftigt inskränkta. Ofta är strejker helt förbjudna, som i Burundi, Kamerun, Lesotho och Moçambique. I andra länder är strejkrätten kraftigt inskränkt, som i Benin, Centralafrikanska republiken, Djibouti och Senegal. I några länder är kränkningarna av de fackliga rättigheterna särskilt omfattande. I Zimbabwe uppfattar den enväldige presidenten Robert Mugabe facket som en del av oppositionen, vilket har lett till fackligt aktiva ständigt trakasseras och att facklig verksamhet saboteras. Under 2008 mördades en facklig företrädare i Zimbabwe och flera torterades eller misshandlades.

Barnarbete ökar alarmerande i Afrika. När vuxna dör i hiv/aids hamnar barnen ofta i arbete. Fackföreningarna kämpar mot barnarbete, men det saknas tillräck-

BETYDELSEFULLA FACKLIGA ORGANISATIONER I AFRIKA SOM TILLHÖR IFS/ITUC:

Land	Organisation	Antal medlemmar
Algeriet	UGTA	1,5 miljoner
Kenya	COTU(K)	234 000
Marocko	UGTM	750 000
Nigeria	NLC	2 miljoner
Sydafrika	COSATU	1,8 miljoner
Tunisien	UGTT	0,5 miljoner
Zambia	ZCTU	350 000
Zimbabwe	ZCTU	250 000

liga resurser, såväl finansiellt som organisatoriskt. De afrikanska fackföreningarna arbetar aktivt med denna fråga. En grundhållning är att få bort den grova exploateringen av barn och att barn ska gå i skolan istället för att arbeta. ITUC-Africa har vidare verkat för en ratificering av konventionen mot barnarbete och minimiålder för anställning.

Många fackliga organisationer i Afrika kräver att strategier för att bekämpa hiv/aids ska formuleras i de lokala kollektivavtalen. Syftet är att få igång aktiva projekt på varje arbetsplats. Ett partssamarbete har större förutsättningar att lyckas än ensidiga icke-bindande uppförandekoder.

Eftersom kvinnor diskrimineras på grund av sitt kön, både på arbetsmarknaden och i hemmet, är jämställdhetsarbetet ett prioriterat område för Afrikas fackföreningsrörelse. Enligt en uppskattning av Världsbanken utför Afrikas kvinnor 90

procent av allt hushållsarbete och ungefär 75 procent av allt jordbruksarbete. Kvinnors inträde på arbetsmarknaden har visserligen ökat men detta har inte lett till en förbättrad levnadsstandard för dem eftersom kvinnors arbete värderas lägre och ofta räknas som okvalificerat. Detta har resulterat i dåliga arbetsförhållanden, låga löner och svårigheter att höja arbetets professionella status.

Många kvinnor har förlorat sina jobb i samband med omfattande privatiseringar. Dessa omstruktureringar har bidragit till en ökning av den informella ekonomin dit många kvinnor har tvingats söka sig. Många kvinnor arbetar också under omänskliga förhållanden i de snabbt växande ekonomiska frizonerna där de mänskliga rättigheterna kränks dagligen. Multinationella företag flyttar sina fabriker från frizon till frizon över den afrikanska kontinenten, där arbetskraften för tillfället är billigast. ■

GLOBAL UNION FEDERATIONS AFRIKANSKA KONTOR:

- EI – www.ei-ie.org
Lärarförbund, kontor i Accra, Ghana.
- BWI – www.bwint.org
Byggnads- trä- och skogsarbetarfack, kontor i Braamfontein, Sydafrika, i Ouagadougou, Burkina Faso, och i Nairobi, Kenya.
- IFJ – www.ifj.org
Journalistförbund, kontor i Dakar, Senegal.
- IMF – www.imfmetal.org
Metallfack, kontor i Johannesburg, Sydafrika.
- ITF – www.itfglobal.org
Transportarbetarförbund, kontor i Nairobi, Kenya och i Ouagadougou, Burkina Faso.
- ITGLWF – www.itglwf.org
Textilfack, kontor i Durban, Sydafrika.
- IUF – www.iuf.org
Livsmedels- och hotellarbetarfack, kontor i Johannesburg, Sydafrika.
- UNI – www.uniglobalunion.org
Handels- och grafikerförbund, kontor i Abidjan, Elfenbenskusten.

LO-TCO Biståndsnämnd 2009

Text: Mats Wingborg Form: Ulrika Forsberg/Press Art

Skriften är framtagen med stöd av Sida. Sida ansvarar ej för innehållet.